

3. a 4. fáze Národního obrození

Karel Jaromír Erben (1811-1870) hudební talent, učil hudbu, problémy: TBC, finance žena, syn zemřel, tři dcery; žena brzy umírá – ožení se podruhé, další dvě děti 1850 sekretář a archivář Národního muzea, poté arch. města Prahy – dostal se k RKZ, ÚLS sběratelská činnost: balady, povídky, říkadla, písně, zapisuje je myšlenky Herdera: v ÚLS je národní duch, na zákl. toho psal autorské pohádky: Tři zlaté vlasy děda vševěda, Dlouhý, široký a bystrozraký – zlidověly Kytice – nejdůležitější životní dílo, nejoblíbenější bás. sbírka 19. století (sláva za života), tresty (křesťanská morálka), balady, ale i prvky báji nebo pověstí, odpuštění Boha jakožto jediná cesta od zkázy, motivy mateřské lásky, inspirace pro mnoho tvůrců

Čtvrtá fáze Alexandr Bach – bachovský absolutismus

Božena Němcová (1820-1862) její narození je záhada, možná dcerou šlechtičny, rodné jméno Panklová východní Čechy (Ratibořice), prostředí Babičky, vyrůstala tam průkopnice ženské prózy českého jazyka v 17. provdána za Josefa Němce (úředník, o dost starší, sňatek z rozumu, ne lásky) po smrti nejstaršího syna Hynka krize v manželství propojuje realismus a romantismus, romantické postavy, v duchu českého rom. konec, idyla (pod vlivem ÚLS), realismus - soc. vrstvy, venkov Obrazy: propojení dokumentaristiky s příběhy a situacemi ze života lidí, hodně reportážních prvků, důrazná pojmenování Divá Bára (povídka): venkovská dívka, neustále u přírody, nevěří pověrám, vše si vyzkouší, je jiná než ostatní děti, nemá moc kamarádů, jen Elišku Pan učitel (povídka): částečně autobiografický hold jejímu učiteli, dovedl ji ke knihám Karla (povídka): Markyta se stane chudou vdovou, má syna, mnoho problémů; měla strach, že syna Karla odvedou na vojnu, vychovávalo ho jeho děvče Karla Babička (obsáhlá povídka): Ratibořické údolí na Náchodsku v 30. letech 19. st., Staré bělidlo; začal psát, když jí zemřel syn – vzpomínky na dětství; ne vše je pravda, real. v rozvrstvení spol., mnoho postav má jen dobré rysy, babička – Magdalena Novotná, Proškovi – Panklovi, babička: vlastenkyně, výchovná fce, vlastenecké příhody, idealizovaná; děti Barunka (BN, nejučenější, nashlouchá), Vilém, Jan, Adélka, Viktorka (čistě rom. postava z okraje spol., zamiluje se do vojáka, jde s ním do světa, vrátí se zblázněná, žije v jeskyni, porodí dítě, hodí ho do splavu); panské postavy: sluhové – negativní, kněžna pozitivní, oblíbí si babičku; příběh končí úmrtím babičky, chudé postavy mají dobré vlastnosti (až na maminku, která se chová panský); kompozice = jako jeden cyklus roku, ve skutečnosti uběhne 12 let + vložený epizodní příběh o Viktorce

Karel Havlíček Borovský (1821-1856) Borovský je přídomek, protože se narodil v Borové u Havlíčkova Brodu básník, velmi satirický, překladatel, vychovatel v Moskvě – námět na dílo Obrazy z Rus tří satirické skladby, částečně nedokončené: Král Lávr: vychází ze staré pohádky o irském králi s oslíma ušima; nechá se ostříhat a popraví holiče, jednou vylosují syna chudé ženy, slíbí, že ho nepopraví, on ale vyžvaní vrbě, že má oslí uši, hudebníci si z ní udělají kolíček na basu a poté na královském hradě basa zpívá: “král Lávr má oslí uši” Křest sv. Vladimíra: vychází z Nestorova rukopisu, je o přijetí křesťanství v KR, o bohu Perunovi, co se mu stalo, KR nemá boha – konkurz, nedokončeno – Č 150 Tyrolské elegie: zachycuje své zatčení, deportaci do Brixenu, co se odehrálo cestou (splasili se koně) epigramy (= krátké satirické básně, původně na náhrobcích, kritika jevu ve spol., pointa), psal je celoživotně, uspořádané do souborů, které jsou věnovány: církvi, králi, vlasti, múzám, světu

Část I

3. fáze Národního obrození

- 1830 - 1848
- převládá romantismus; čeština ustálena, i odborná a národní literatura
- ve 30. letech umí 90 % obyvatelstva číst a psát, myšlenky NO se rozšířily všude
- 1830 povstání Poláků, pomoc i z Česka – starší stojí za slovanským Ruskem, mladší nesouhlasí s absolutistickým carem
- rozvíjení společenského života, hrdost na české hrady, přírodu

- kancléř Metternich, „Metternichův absolutismus“ → Češi nechtějí vybočovat a provokovat, obrozenci tvoří kulturu a o politiku či práva se nezabývají
- biedermeier – životní styl měšťanstva, které se nebouří, pohodlně žije, organizují spol. akce
- žánry
 - povídky, kalendářové povídky, básnické povídky, novely, balady
 - dramatické báchorky – divadelní hra se soudobým dějem, nadpřirozeno, hudba / zpěvy, polepšení hl. hrdiny
 - obrazy = až publicisticky popisují dění a krajinu třeba na venkově
- český romantismus jiný než světový (až na Máchu) — oživování ÚLS, české kultury celkově, vymaňování se němčině, německé kultuře

1 Josef Kajetán Tyl

- vzor Klicpera – divadlo, 1848 členem říšského sněmu
- činnost žurnalistická – časopis Květy (výchovná funkce, hodně lidí se tímto naučilo číst)
- činnost literární – povídky
 - vlastenecké ze současnosti – Poslední Čech (Borovský kritizuje jako příliš vlastenecké), Rozervanec (obraz K. H. Máchy)
 - historické – Dekret Kutnohorský
- činnost dramatická: Kajetánské divadlo, Stavovské divadlo
 - soudobé hry – Fidlovačka, aneb žádný hněv a žádná rvačka (jako Romeo a Julie, ale končí dobře)
 - píseň Kde domov můj? (státní hymna, hudba František Škroup), Paličova dcera (zapálí chalupu, Rozárka vezme vinu na sebe)
 - historické hry – aktualizované = snažil se poukázat na soudobý problém; Kutnohorští kováři (stěžují si na nízké mzdy – zatčení – poprava, 1 uteče a informuje krále, pozdě); Jan Hus (Hus s myšlenkami 1848)
 - dramatické báchorky – Strakonický dudák (chce si vzít Dorotku, vydělává hrou na dudy, válka – cizina, poražen, Dorotka ho jde hledat; má možnost velkého bohatství a zapomene, proč se vlastně vydal do ciziny)

2 Karel Hynek Mácha

- 1810 – 1836
- v tomto období u nás jediný romantik, neorientuje se na tradice nebo lidové vlastenectví
- narozen v Praze v chudé rodině, zemřel v Litoměřicích, na gymnáziu žák Jungmanna
- poté VŠ v Praze (práva), do advokátní kanceláře v Litoměřicích; v divadle J. K. Tyla
- miloval české hrady a zříceniny
- milenka Marinka Štichová, po smrti tragická tvorba
- druhá milenka Eleonora Šomková, zakazuje jí hrát v divadle, žárlí; otěhotní, syn Ludvík

- pomáhal hasit požár, napil se infikované vody, zemřel na dehydrataci kvůli průjmu
- pohřeb v den, kdy měl mít svatbu. pomník na Vyšehradě
- poezie – první básně v němčině, později česky, Máj (jediná kniha, který vyšla za jeho života, špatně přijat jako málo vlastenecký, později však přehodnocena jako přelomová)
- próza – bývá epická, ale propojena s lyrickými prvky; lyrizovaná próza Obrazy ze života mého (2 části: večer na Bezdězu, Marinka – příběh o lásce k dívce, ideál krásy, vykoná pout' do Krkonoš, při návratu je Mária mrtvá kvůli nemoci); básnická próza Pout' krkonošská (až horor, na vrcholu Sněžky je chrám s mrtvými mnichy, kteří vstávají 1 za rok, ale nemohou vyjít z kláštera); povídka Cikáni (částečně připomíná Máj, postava z okraje spol., starý a mladý cikán mají milenky, jsou opuštěni, cikán trestá toho, co je svedl, je to však otec mladého cikána, starý cikán je za jeho vraždu popraven); pokus o román Kat (jednotlivé díly podle hradů, jen 1. díl místo 4, propojeno s historickou tematikou, děj za Václava IV., kat je levobočkem posledního Přemyslovce, inteligentní, Milada ho miluje, ale musel popravít jejího otce, poté umírá i Milada)

3 Karel Jaromír Erben AAAAAAA

- 1811 – 1870
- život AAAAAAA
- inspiruje se a sbírá ÚLS
- jeho pohádky, které zlidověly Tři zlaté vlasy Děda Vševeda, Dlouhý, Široký a Bystrozraký
- sbírka básní Kytice
 - oblíbená již ve své době
 - inspirace lidovou epikou – prvky báje, pověsti, pohádky, proroctví, legendy
 - vyzdvihuje tradiční křesťanské hodnoty (čestnost, morálku), ale čerpá z pohanských bájí a pověr (vodník, polednice)
 - silný motiv mateřství, mateřské lásky
 - až hororové motivy
 - inspirace dodnes

Část II

4. fáze Národního obrození

- 1850 – 1860
- literatura více propojená se životem
- převládá realismus, stále ale výrazný vliv romantismu
- Božena Němcová, Karel Havlíček Borovský
- období „Bachova absolutismu“

4 Božena Němcová AAAAAAAAA

5 Karel Havlíček Borovský

- 1821 – 1856
- narodil se v Borové u Německého (dnes Havlíčkova) brodu, příjmení Havlíček, Borovský přídomek
- kritik, např. Tyla (povídku Poslední Čech), básník, hodně satirický, taky překládal
- v jeho rodině se mluvilo německy, studoval na německém gymnáziu, ale čeština se mu líbila, takže používal češtinu častěji než němčinu
- určitou dobu působil jako vychovatel v Moskvě, toto inspirace pro dílo Obrazy z Rus, kde je velice kritický k podmínkám carského Ruska
- napsal zejména tři velké satirické skladby, které zůstaly částečně nedokončené
 - Král Lávr – vychází ze staré pohádky, báje o irském králi s oslíma ušima, stejný motiv už se objevuje v řeckých pověstech o králi Midasovi – říká se, že existuje dobrý, hodný král, ale má jeden zvláštnost – jednou za rok se nechává stříhat a svého kadeřníka nechá vždy popravit, jednou měl jít stříhat syn nějaké chudé vdovy, ona šla prosit krále, aby jejího syna nezabíjel, on ho tedy ušetřil, ale musel mu slíbit, že po stříhání o tom nikomu nebude povídat, on to nevydržel a svěřil se vrbě, někdy později nějaký muzikant si z té vrby udělal kolíček do basy a ta basa začala hrát o tom, co jí kadeřník svěřil, že král má oslí uši, které schovává pod dlouhými vlasy a korunou, ale že se jednou za rok nechává stříhat a proto nechává popravovat ty kadeřníky, aby to nikomu nevyzradili – kritika cenzury, absolutismu a lidí, co si to nechají líbit
 - Křest svatého Vladimíra – vychází z Nestorova letopisu z 12. st., ten pojednával o přijetí křesťanství na Kyjevské Rusi, dílo je vtipné a velmi satirické, ale nedokončené, jde o pohanského boha Peruna a o tom, jak odmítl požadavek vládce a ten ho tedy nechal popravit, Kyjevská Rus se ocitne bez boha a vyhlásí konkurz na boha kam přicházejí různí bohové se o tuto pozici ucházejí, vyhrává bůh křesťanů
 - Tyrolské elegie – zachycuje okamžik svého zatčení (pro své názory, vyjadřování nesouhlasu s cenzurou, s národnostním útlakem zatčen a deportován) a o tom co se odehrávalo cestou do Brixenu – po zatčení měl asi jen dvě hodiny se sbalit, rozloučit se s dcerou, zajímavá událost, že koně se splašily, všichni kromě Havlíčka vyskočili, on koně zastavil a potom počkal až potlučení policisté a kočí doběhnou a pokračují v cestě – snaží se poukázat asi i na neschopnost policie v Rakousku
- dále také psal celý život epigramy (lyrický útvar zachycující různé situace lidského života s výraznou satirou, kritika nešvaru ve společnosti, s výraznou pointou), uspořádal je do několika souborů v pěti oddílech: církví, králi, vlasti, múzám, světu

Část III

Realismus ve světové literatuře

- 2. pol. 19. st.
- zachycuje věrně skutečnost, jde o skutečné zachycení prostředí postav, zachycení něčeho, co by se mohlo opravdu stát

- autoři hodně zkoumali příběhy které se opravdu staly, na základě toho vymýšleli příběhy vlastní, autoři nejdříve spoustu času studovali prostředí, ta místa o kterých chtějí psát, dobře promýšleli svět okolo postav a dopodrobna promýšleli jednotlivé postavy, tak aby to všechno bylo reálné, a to včetně např. zachycení jazyku postav uměrně jejím soc. postavení – dialekty, argot, apod.
- vypravěč většinou nad příběhem a jazyk vypravěče bývá spisovný
- postavy bývají typizované, objevuje se typizace postav – postava je typickým představitelem své dané soc. vrstvy, svého prostředí
- ale nechceme mít dvě stejné postavy, postavy mají samozřejmě i nějakou individuální složku, i přesto bývají typizované
- autoři se nevyhýbají (až je vyhledávají) prostředím, která nejsou příjemná – o prostituci, o soc. slabých vrstvách, ale i o korupci, apod.
- svými díly často vyzdvihují různé společenské problémy a otevřeně kritizují jejich viníka, ať je jakýkoliv – kritický realismus
- odnoží realismu je i naturalismus – vyhrocený realismus, který říká, že podstata jednotlivce je víceméně dána a je neměnná, člověka tedy ovlivňují jen dědičnost a výchova, resp. vliv prostředí, úplně tedy pomíjejí, že by lidská vůle mohla být natolik silná, aby toto dokázala změnit (dnes, když se řekne, že je něco naturalistické tak je to přehnaně detailní a tyto detaily jsou až nechutné)